

وزارت علوم، تحصیلات و فناوری
پژوهشگاه مطالعات
امنیت و پیشرفت
I.S.D.S

اتتلاف امنیتی پنج کشور اروپایی؛ منطق شکل گیری و دلالت های آن برای ایران

مرداد ماه

۱۴۰۵

ابرارنگار

پژوهشگاه مطالعات امنیت و پیشرفت

پژوهشکده ابرار معاصر تهران

**ائتلاف امنیتی پنج کشور اروپایی؛
منطق شکل‌گیری و دلالت‌های آن برای ایران**
ابرارنگار

پژوهشگاه مطالعات امنیت و پیشرفت
پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران

۱۴۰۵

ائتلاف امنیتی پنج کشور اروپایی: منطق شکل‌گیری و دلالت‌های آن برای ایران

نویسنده: یاسر نورعلی‌وند

تدوین و انتشار: پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران

تاریخ انتشار: مرداد ۱۴۰۵

تلفن و دورنگار: ۸۸۹۰۱۹۵۷-۸۸۹۱۷۹۴۴

نشانی اینترنت: www.tisri.org

تیراژ: محدود

خلاصه مدیریتی

- ائتلاف امنیتی E5 محصول تحول در محیط امنیتی اروپا پس از جنگ اوکراین است و از یک سازوکار هماهنگی میان پنج قدرت نظامی اروپا، به تدریج در حال تبدیل شدن به یکی از ارکان نوظهور معماری امنیتی این قاره است. این ائتلاف نه جایگزین ناتو یا اتحادیه اروپا، بلکه مکمل آنها با هدف تصمیم‌گیری سریع‌تر، هماهنگی بیشتر و افزایش مسئولیت‌پذیری دفاعی اروپا محسوب می‌شود.

- شکل‌گیری ائتلاف پنج کشور اروپایی حاصل هم‌افزایی سه پیشران اصلی است: نارسایی سازوکارهای تصمیم‌گیری اتحادیه اروپا و نگرانی از کاهش تعهدات امنیتی آمریکا؛ نیاز به بازسازی توان دفاعی و صنایع نظامی اروپا پس از جنگ اوکراین؛ و دگرگونی‌های ژئوپلیتیکی ناشی از رقابت قدرت‌های بزرگ و گسترش تهدیدها از شرق اروپا به خاورمیانه. این عوامل، اروپا را به سمت ایجاد یک هسته امنیتی چابک‌تر سوق داده است.

- جنگ ایران، اگرچه عامل شکل‌گیری E5 نبود، اما نقطه عطفی در گسترش مأموریت آن به شمار می‌رود. با ورود موضوعاتی مانند برنامه هسته‌ای ایران، امنیت تنگه هرمز، آزادی کشتیرانی و امنیت انرژی به دستورکار رسمی این ائتلاف، E5 از یک سازوکار متمرکز بر جنگ اوکراین به چهارچوبی برای هماهنگی سیاست‌های امنیتی اروپا در قبال بحران‌های فرامنطقه‌ای تبدیل شده است.

- مهم‌ترین پیامد این تحول برای ایران، افزایش انسجام مواضع امنیتی اروپا و امنیتی‌تر شدن رویکرد این قاره نسبت به مسائل مرتبط با ایران است. شکل‌گیری E5 می‌تواند هماهنگی اروپا در موضوعاتی مانند برنامه هسته‌ای، امنیت دریایی و تحولات خاورمیانه را تقویت کرده و ظرفیت بهره‌گیری ایران از اختلافات میان کشورهای اروپایی را کاهش دهد. همچنین، احتمال ایفای نقش فعال‌تر اروپا در امنیت خلیج فارس و تنگه هرمز افزایش یافته است.

- این گزارش نشان می‌دهد که در ادراک راهبردی اروپا، ایران دیگر صرفاً یک پرونده هسته‌ای نیست، بلکه به بخشی از معادلات امنیت انرژی، آزادی کشتیرانی، ثبات خاورمیانه و رقابت‌های ژئوپلیتیکی تبدیل شده است. این تغییر بیانگر آن است که روابط اروپا با ایران بیش از گذشته تحت تأثیر ملاحظات امنیتی و راهبردی قرار خواهد گرفت و موضوع ایران جایگاهی پایدارتر در دستورکار امنیتی اروپا پیدا می‌کند.

- در مجموع، E5 را باید یکی از مهم‌ترین تحولات نوظهور در معماری امنیتی اروپا دانست که در صورت تداوم، می‌تواند بر سیاست‌های اروپا در قبال ایران اثرگذار باشد. هرچند این ائتلاف هنوز فاقد ساختار حقوقی و نهادی یک سازمان امنیتی کامل است، اما روند تکامل آن نشان می‌دهد که به تدریج در حال تثبیت جایگاه خود به‌عنوان هسته اصلی اثرگذار در هماهنگی سیاست‌های دفاعی و امنیتی اروپا است؛ از این‌رو، رصد مستمر تحولات این ائتلاف باید به یکی از اولویت‌های ارزیابی راهبردی جمهوری اسلامی ایران تبدیل شود.

مقدمه

در پی جنگ اوکراین و تشدید نااطمینانی نسبت به آینده تعهدات امنیتی ایالات متحده، اروپا با شتاب بیشتری به سمت ایجاد سازوکارهای دفاعی و امنیتی مکمل ناتو و اتحادیه اروپا حرکت کرده است. ائتلاف E5 شامل پنج کشور فرانسه، بریتانیا، آلمان، ایتالیا و لهستان در همین چهارچوب و با هدف افزایش هماهنگی، تسریع تصمیم‌گیری و تقویت نقش قدرت‌های اصلی اروپایی در مدیریت بحران‌های امنیتی شکل گرفته و به تدریج جایگاه خود را در معماری امنیتی اروپا تثبیت کرده است.

با گسترش دامنه مأموریت این ائتلاف از جنگ اوکراین به بحران‌های فرامنطقه‌ای، به‌ویژه جنگ ایران، E5 به یکی از چهارچوب‌های نوظهور هماهنگی سیاست‌های امنیتی اروپا در قبال ایران تبدیل شده است. ورود موضوعاتی مانند امنیت انرژی، آزادی کشتیرانی، برنامه هسته‌ای ایران و ثبات خاورمیانه به دستورکار این ائتلاف، شناخت اهداف، ظرفیت‌ها و روندهای آتی آن را برای ارزیابی جهت‌گیری‌های امنیتی اروپا و پیامدهای آن برای جمهوری اسلامی ایران به ضرورتی راهبردی تبدیل کرده است.

این گزارش با بررسی زمینه‌های شکل‌گیری و اهداف این ائتلاف، روند تحول مأموریت‌ها و حوزه‌های فعالیت آن را تحلیل کرده و جایگاه ایران در دستورکار امنیتی این ائتلاف را ارزیابی می‌کند. در پایان نیز مهم‌ترین پیامدهای این تحول برای جمهوری اسلامی ایران و الزامات سیاستی ناشی از آن مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۱. روند شکل‌گیری ائتلاف امنیتی E5

پیدایش ائتلاف E5 بازتاب‌دهنده تولد یک هسته سخت قدرت در قاره اروپا است که فراتر از رویه‌های نهادی و اجماع‌محور اتحادیه اروپا و ناتو عمل می‌کند. این سازوکار غیررسمی دیپلماتیک و نظامی در نوامبر ۲۰۲۴ به عنوان مجمعی میان وزرای دفاع پنج کشور کلیدی - فرانسه، بریتانیا، آلمان، ایتالیا و لهستان - برای هماهنگی سریع و پاسخ به نارسایی‌های امنیتی ناشی از جنگ اوکراین پایه‌گذاری شد (Tomorrow's Affairs, 2024). برای درک مسیر تکامل این قالب، بررسی زنجیره نشست‌های رسمی و بیانیه‌های دوجانبه و چندجانبه آن ضروری است.

روند تکوین ائتلاف در سطح وزیران دفاع از نشست نوامبر ۲۰۲۴ در برلین آغاز شد و با برگزاری نشست‌های هلموو لهستان در ژانویه ۲۰۲۵ و بروکسل در فوریه همان سال ادامه یافت. نقطه عطف اولیه ائتلاف در ۱۲ مارس ۲۰۲۵ در جریان نشست پاریس رقم خورد؛ جایی که علاوه بر وزرای دفاع پنج کشور، سرگی بویف، معاون وزیر دفاع اوکراین، آندریوس کوبیلیوس، کمیسر دفاع و فضای اتحادیه اروپا، چارلز فریس، معاون سرویس اقدام خارجی اروپا و رادمیلا شکرینسکا، معاون دبیرکل ناتو، نیز حضور داشتند. بیانیه مشترک مارس ۲۰۲۵ با ترسیم مسیر نوین بازدارندگی متعارف، بر کاهش موانع حقوقی در تولید تسلیحات، هماهنگ‌سازی استانداردهای صلاحیت‌سنجی ناتو و ارتقای سهم مالی اروپا در دفاع جمعی تأکید ورزید (UK Government, 2025).

پویایی‌های دوجانبه در طول سال ۲۰۲۵ به عنوان پیوندهای تقویت‌کننده این ائتلاف پدیدار گشتند. سفر فریدریش مرتس، صدراعظم آلمان، به فرانسه در مه ۲۰۲۵ و امضای توافق‌نامه نوسازی همکاری‌های دفاعی بریتانیا و فرانسه موسوم به «لندکاستر هاوس ۲۰۲۵» در ژوئیه ۲۰۲۵، شتاب همگرایی را دوچندان ساخت.

همچنین امضای «پیمان دوستی و همکاری‌های دوجانبه بریتانیا و آلمان» در ۱۷ ژوئیه ۲۰۲۵ در لندن که شامل یک بند صریح «کمک متقابل دفاعی در صورت حمله مسلحانه» بود، عمق تعهدات متقابل را افزایش داد. در سپتامبر ۲۰۲۵ نیز احیای ساختار «مثلث وایمار» بین آلمان، فرانسه و لهستان، بر لزوم ادغام ساختاری اوکراین در امنیت قاره تأکید کرد (Khamrakulov, 2026).

در سال ۲۰۲۶، اتتلاف E5 با افزایش تهدیدات بین‌المللی و به ویژه حمله امریکا و رژیم صهیونیستی به ایران، پویایی جدیدی به خود گرفت. این گروه در ۱۱ مارس ۲۰۲۶ جلسه‌ای مجازی برای هماهنگی مواضع دیپلماتیک در قبال جنگ ایران برگزار کرد تا اطمینان حاصل کند تمرکز بر جنگ ایران مانع از تداوم حمایت از اوکراین نخواهد شد. متعاقباً در ۱۲ ژوئن ۲۰۲۶، وزرای دفاع در یک کنفرانس ویدئویی، راهبرد مشترک سهم اروپا در ناتو را پیش از اجلاس سران آنکارا هماهنگ کردند (Odessa Journal, 2026).

اوج فرآیند تکامل ساختاری E5، برگزاری نخستین نشست در سطح سران کشورها و دولت‌ها در ۲۴ ژوئن ۲۰۲۶ در برلین بود. در این گردهمایی تاریخی به میزبانی فریدریش مرس، امانوئل مکرون، کی‌یر استارمر، جورجا ملونی و دونالد توسک حضور یافتند و مارک روته، دبیرکل ناتو نیز از واشنگتن به صورت مجازی به آن‌ها پیوست. خروجی این نشست، بیانیه مشترک ۲۴ ژوئن ۲۰۲۶ بود که اتتلاف را به عنوان هدایت‌کننده اصلی سیاست دفاعی اروپا معرفی کرد. اگر در نشست مارس ۲۰۲۵، تمرکز اصلی بر حمایت از اوکراین، تقویت صنایع دفاعی اروپا، افزایش آمادگی نظامی و ارتقای سهم اروپا در تأمین امنیت خود بود، در نشست ژوئن ۲۰۲۶ دستورکار این گروه به موضوعات گسترده‌تری همچون تقویت ستون اروپایی ناتو، توسعه فناوری‌های نوین دفاعی، امنیت دریایی و جنگ ایران نیز تسری یافت. این تحول بیانگر آن است که E5 از یک سازوکار

هماهنگی برای مدیریت پیامدهای جنگ اوکراین، به چهارچوبی برای همسوسازی رویکردهای راهبردی پنج قدرت اصلی اروپا در قبال طیفی از چالش‌های امنیتی و ژئوپلیتیکی فرامنطقه‌ای در حال تکامل است. به بیان دیگر، بلکه نقطه عطفی در گسترش دامنه مأموریتی و تعمیق نقش ژئوپلیتیکی E5 به شمار می‌آید؛ تحولی که نشان می‌دهد این ائتلاف به تدریج در حال تثبیت جایگاه خود به عنوان یکی از ارکان نوظهور معماری امنیتی اروپا است (UK Government, 2026).

۲. منطق راهبردی شکل‌گیری ائتلاف E5

شکل‌گیری ائتلاف پنج کشور اروپایی نتیجه یک عامل واحد نیست، بلکه محصول هم‌زمان دست کم سه پیشران راهبردی است: پیشران سیاسی-امنیتی، پیشران نظامی و پیشران ژئوپلیتیکی. این سه پیشران در تعامل با یکدیگر، زمینه شکل‌گیری قالبی را فراهم کردند که هدف آن نه جایگزینی ناتو، بلکه افزایش ظرفیت اروپا برای کنش مستقل‌تر در محیط امنیتی متحول است.

۲-۱. پیشران سیاسی-امنیتی

در حوزه سیاسی، سیستم امنیتی سنتی اروپا که متکی بر اتحادیه اروپا و ناتو است، با محدودیت‌های ساختاری شدیدی مواجه شده است اتحادیه اروپا با قاعده اجماع در سیاست خارجی و دفاعی (با حضور ۲۷ کشور عضو) از آسیب‌پذیری شدیدی رنج می‌برد؛ چرا که کشورهایمانند مجارستان و اسلواکی به راحتی می‌توانند تصمیمات حیاتی در حوزه ارسال تسلیحات یا تحریم روسیه را وتو کرده یا به تعویق بیندازند (The European Group of Five, 2026).

پیدایش E5 به عنوان «ائتلاف مشتاقان»^۱، راه‌حلی برای دور زدن این بروکراسی

1 . Coalition of the Willing

سنگین و فلج‌کننده بروکسل است. پیشنهاد آندریوس کوبیلیوس در ژوئن ۲۰۲۶ مبنی بر تبدیل E5 به یک «شورای امنیت غیررسمی» برای اروپا، تلاشی آشکار برای ایجاد یک اروپای دو سرعته در حوزه دفاعی است که در آن تصمیمات توسط قدرت‌های مایل و توانمند اتخاذ می‌شوند (Odessa Journal, 2026).

علاوه بر این، هراس از انزوای طلبی ترامپ و نوسانات لحن واشنگتن در قبال تقسیم بار مالی و پایبندی به بند ۵ معاهده واشنگتن به ویژه پس از جنگ ۴۰ روزه ایران، اروپا را به سمت پوشش ریسک راهبردی سوق داده است. انتقادات تند پیت هگست، وزیر دفاع آمریکا، در بروکسل و اعلام بازبینی شش‌ماهه سطح نیروهای آمریکایی در اروپا، محرکی قوی برای هماهنگی نزدیک‌تر E5 به عنوان ستون اروپایی درون ناتو بود تا از غافلگیری‌های استراتژیک واشنگتن مهار کند (The European Group of Five, 2026).

۲-۲. پیشران نظامی

تداوم جنگ اوکراین جنگ نشان داد که بسیاری از کشورهای اروپایی فاقد ذخایر کافی مهمات، ظرفیت تولید مستمر تجهیزات، زنجیره‌های تأمین دفاعی کارآمد و آمادگی لازم برای یک جنگ فرسایشی هستند. همین تجربه، رهبران اروپایی را به این جمع‌بندی رساند که بدون بازسازی بنیادین صنایع دفاعی و ایجاد سازوکارهای مشترک برای توسعه قابلیت‌های نظامی، اروپا حتی در صورت تداوم حمایت ایالات متحده نیز با محدودیت‌های جدی در ایفای نقش امنیتی خود مواجه خواهد بود (Tomorrow's Affairs Staff, 2024). از منظر راهبردی، این تحول سه بعد مکمل دارد:

نخست، تقویت پایه صنعتی دفاع اروپا است. در این چهارچوب، E5 از همان ابتدا فراتر از یک سازوکار هماهنگی سیاسی طراحی شد و مأموریت یافت تا بستر لازم برای بازسازی ظرفیت دفاعی اروپا را فراهم کند. همانطور که پیش‌تر نیز عنوان

شد، بیانیه مشترک مارس ۲۰۲۵ به‌روشنی این جهت‌گیری را منعکس می‌کند. در این بیانیه، وزرای دفاع پنج کشور بر ضرورت افزایش سرمایه‌گذاری دفاعی، تقویت صنایع دفاعی اروپا، توسعه خریدهای مشترک، استانداردسازی تجهیزات و ارتقای همکاری‌های فناورانه تأکید کردند (UK Government, 2025).

دوم، توسعه قابلیت‌های عملیاتی مشترک است. در بیانیه ژوئن ۲۰۲۶، رهبران E5 دامنه همکاری‌های دفاعی را به حوزه‌هایی چون سامانه‌های ضربه دوربرد، پدافند هوایی و موشکی، هوش مصنوعی، سامانه‌های بدون سرنشین و نوآوری‌های دفاعی گسترش دادند (UK Government, 2026). اهمیت این موضوع در آن است که اروپا دیگر صرفاً به دنبال جبران کمبودهای موجود نیست، بلکه در پی سرمایه‌گذاری بر فناوری‌هایی است که ماهیت جنگ‌های آینده را شکل خواهند داد.

سوم، افزایش قابلیت تحرک و آمادگی نظامی است. یکی از درس‌های جنگ اوکراین، اهمیت سرعت انتقال نیرو، تجهیزات و پشتیبانی لجستیکی در پاسخ به بحران‌های امنیتی بود. بر همین اساس، همکاری در زمینه تحرک نظامی^۱، هماهنگی در برنامه‌ریزی دفاعی و هم‌افزایی میان نیروهای مسلح کشورهای عضو، به یکی از محورهای اصلی همکاری E5 تبدیل شده است. این اقدامات، در مجموع، ظرفیت واکنش سریع اروپا را در برابر بحران‌های آینده افزایش می‌دهد و وابستگی آن را به زیرساخت‌های فرماندهی و لجستیکی خارج از قاره کاهش می‌دهد.

نکته‌ای که باید به آن توجه داشت این است که هیچ‌یک از این اقدامات با هدف ایجاد یک ارتش اروپایی مستقل طراحی نشده‌اند. برعکس، رهبران E5 بارها تأکید کرده‌اند که این ابتکار باید در راستای تقویت ناتو عمل کند. در بیانیه ژوئن

1 . Military Mobility

نیز تصریح شده است که افزایش توان دفاعی اروپا باید به تقویت «ستون اروپایی ناتو» بینجامد، نه ایجاد ساختاری موازی با آن (UK Government, 2026).

۲-۳. پیشران ژئوپلیتیکی

در کنار ملاحظات سیاسی - امنیتی و الزامات نظامی، شکل‌گیری اتتلاف E5 را باید در بستر تحولات ژئوپلیتیکی گسترده‌تری تحلیل کرد که طی سال‌های اخیر محیط امنیتی اروپا و پیرامون آن را دگرگون ساخته‌اند. اگر جنگ اوکراین نخستین محرک همگرایی دفاعی اروپا بود، استمرار این جنگ، تشدید رقابت قدرت‌های بزرگ، افزایش عدم قطعیت در روابط فرآتلانتیکی و گسترش بحران‌های امنیتی در خاورمیانه، به‌ویژه پس از جنگ فوریه ۲۰۲۶ علیه ایران، موجب شد رهبران اروپایی به این جمع‌بندی برسند که امنیت اروپا دیگر صرفاً در مرزهای جغرافیایی این قاره تعریف نمی‌شود. از این منظر، E5 را باید پاسخی به تغییر در جغرافیای تهدید دانست؛ تغییری که دامنه آن از جبهه شرقی اروپا تا غرب آسیا امتداد یافته است.

نخستین مؤلفه این تحول، بازتعریف جایگاه روسیه در محاسبات راهبردی اروپا است. برخلاف سال‌های پس از پایان جنگ سرد که بخش قابل توجهی از سیاست خارجی اروپا بر مدیریت همکاری با روسیه استوار بود، جنگ اوکراین این برداشت را به‌طور بنیادین تغییر داد. در بیانیه‌های مشترک E5، روسیه نه به‌عنوان یک رقیب مقطعی، بلکه به‌عنوان مهم‌ترین تهدید بلندمدت علیه امنیت یوروآتلانتیک معرفی می‌شود. از همین رو، استمرار حمایت از اوکراین صرفاً یک اقدام سیاسی در حمایت از یک کشور مورد تجاوز نیست، بلکه بخشی از راهبرد بازدارندگی اروپا در برابر تغییر موازنه قوا به سود روسیه تلقی می‌شود (UK Government, 2025). دومین مؤلفه حفظ پیوندهای فرآتلانتیکی است. رهبران E5 به‌خوبی آگاه هستند که مقابله با این تهدید بدون حفظ پیوند فرآتلانتیکی امکان‌پذیر

نیست. به همین دلیل، در تمام بیانیه‌ها بر نقش محوری ناتو و ضرورت تقویت «ستون اروپایی» آن تأکید شده است. این تأکید در شرایطی صورت می‌گیرد که آینده تعهدات امنیتی ایالات متحده، به‌ویژه در پرتو تنش‌های ناشی از جنگ ایران، با عدم قطعیت بیشتری همراه شده است. بنابراین، E5 را باید تلاشی برای ایجاد توازن میان دو هدف به ظاهر متعارض دانست: حفظ شراکت راهبردی با آمریکا و در عین حال افزایش ظرفیت اروپا برای اقدام مستقل در صورت کاهش میزان تعهد واشنگتن (Rahn, 2026).

در این چهارچوب، جنگ فوریه ۲۰۲۶ علیه ایران نقطه عطفی در تحول مأموریتی E5 به شمار می‌آید. این جنگ، اگرچه علت شکل‌گیری E5 نبود، اما دامنه ملاحظات امنیتی آن را به‌طور محسوسی گسترش داد. بحران ناشی از این درگیری نشان داد که امنیت اروپا به‌طور فزاینده‌ای با تحولات خاورمیانه، امنیت انرژی، آزادی کشتیرانی و ثبات مسیرهای تجاری بین‌المللی پیوند خورده است. همین امر موجب شد که رهبران E5 برای نخستین بار در بند ۵ بیانیه ژوئن ۲۰۲۶ موضعی نسبتاً جامع درباره ایران اتخاذ کنند که در آن نسبت به عدم دستیابی ایران به سلاح هسته‌ای، آزادی ناوبری بدون قید و شرط در تنگه هرمز و همچنین آمادگی این پنج کشور برای مشارکت در مأموریت نظامی چندملیتی به رهبری بریتانیا و فرانسه برای امنیت کشتیرانی در خلیج فارس تأکید شده است (UK Government, 2026).

در نهایت اینکه، شکل‌گیری E5 بازتابی از گذار تدریجی نظام بین‌الملل به سوی نظامی رقابتی‌تر و چندقطبی‌تر است. رهبران پنج کشور دریافته‌اند که اروپا برای حفظ جایگاه خود در این نظم جدید، دیگر نمی‌تواند صرفاً یک قدرت اقتصادی یا تنظیم‌گر هنجاری باشد، بلکه باید از ابزارهای سخت قدرت نیز برخوردار شود. به همین دلیل، E5 را می‌توان بخشی از تلاش اروپا برای تبدیل شدن به یک

بازیگر ژئوپلیتیکی کامل دانست؛ بازیگری که قادر باشد علاوه بر تأثیرگذاری اقتصادی و دیپلماتیک، در مدیریت بحران‌های امنیتی نیز نقش آفرینی کند.

۳. دلالت‌های راهبردی ائتلاف E5 برای جمهوری اسلامی ایران

تحول تدریجی E5 از یک سازوکار هماهنگی دفاعی در قبال جنگ اوکراین به یک چهارچوب گسترده‌تر برای هماهنگی امنیتی اروپا، پیامدهایی فراتر از محیط یوروآتلانتیک به همراه دارد. اگرچه مأموریت اولیه این گروه بر حمایت از اوکراین و تقویت توان دفاعی اروپا متمرکز بود، اما بیانیه مشترک رهبران در ژوئن ۲۰۲۶ نشان می‌دهد که دستورکار آن به حوزه‌هایی چون امنیت خاورمیانه، پرونده هسته‌ای ایران و آزادی کشتیرانی نیز گسترش یافته است. از این رو، برای جمهوری اسلامی ایران، اهمیت E5 صرفاً در افزایش همگرایی دفاعی اروپا نیست، بلکه در آن است که این گروه در حال تبدیل شدن به یکی از کانون‌های جدید تولید مواضع امنیتی اروپا درباره مسائل غرب آسیا است.

نخستین دلالت راهبردی، افزایش انسجام مواضع امنیتی اروپا درباره ایران است. در سال‌های گذشته، تفاوت در رویکرد کشورهای اروپایی نسبت به موضوعاتی مانند برنامه هسته‌ای، تحریم‌ها، امنیت دریایی و نحوه تعامل با ایران، امکان بهره‌گیری دیپلماتیک از اختلافات درون اروپا را تا حدی فراهم می‌کرد. اما شکل‌گیری E5 نشان می‌دهد که پنج قدرت اصلی اروپا در تلاش‌اند تا مواضع خود را در موضوعات راهبردی هماهنگ‌تر کنند. بند پنجم بیانیه ژوئن ۲۰۲۶ نمونه‌ای روشن از این روند است؛ جایی که رهبران پنج کشور ضمن تأکید بر اینکه «ایران هرگز نباید به سلاح هسته‌ای دست یابد»، از تفاهم میان ایران و ایالات متحده استقبال کرده و بر ضرورت اجرای کامل آن تأکید می‌کنند (UK Government, 2026). این همگرایی بدان معناست که در آینده، احتمال اتخاذ

مواضع هماهنگ‌تر اروپایی در قبال پرونده هسته‌ای ایران افزایش خواهد یافت. دومین دلالت، گسترش نقش امنیتی اروپا در خلیج فارس است. در بیانیه ژوئن، رهبران E5 بار دیگر بر «آزادی ناوبری بدون قید و شرط و بدون محدودیت در تنگه هرمز» تأکید کرده و اعلام می‌کنند که آماده‌اند، «به محض فراهم شدن شرایط و مطابق با الزامات قانون اساسی هر کشور»، در مأموریت نظامی چندملیتی به رهبری بریتانیا و فرانسه مشارکت کنند. همچنین در بیانیه تصریح شده است که این مأموریت می‌تواند از طریق راستی‌آزمایی عملیات مین‌روبی و ایجاد اطمینان برای صنعت کشتیرانی، به بازگشایی تنگه هرمز کمک کند (UK Government, 2026). از منظر راهبردی، این بند صرفاً به یک مأموریت دریایی اشاره نمی‌کند، بلکه نشان‌دهنده آن است که اروپا در حال تعریف مسئولیتی فعال‌تر در امنیت یکی از حساس‌ترین گذرگاه‌های انرژی جهان است. هرچند اجرای چنین مأموریتی به شرایط سیاسی و امنیتی آینده وابسته خواهد بود، اما ورود رسمی این موضوع به دستورکار E5 بیانگر آن است که امنیت خلیج فارس دیگر صرفاً موضوعی منطقه‌ای یا دوجانبه میان ایران و ایالات متحده تلقی نمی‌شود، بلکه بخشی از محاسبات امنیتی اروپا نیز شده است.

سومین دلالت، پیوند خوردن امنیت اروپا و امنیت خاورمیانه است. یکی از مهم‌ترین پیام‌های بیانیه ژوئن آن است که رهبران E5 بحران‌های خاورمیانه را دیگر صرفاً از منظر سیاست خارجی یا بشردوستانه نمی‌نگرند، بلکه آنها را بخشی از محیط امنیتی اروپا ارزیابی می‌کنند. جنگ علیه ایران، اختلال در امنیت دریایی و نگرانی نسبت به پیامدهای آن بر بازار انرژی و زنجیره‌های تأمین جهانی، این برداشت را در اروپا تقویت کرد که تحولات خاورمیانه می‌تواند آثار مستقیمی بر امنیت و ثبات اقتصادی اروپا داشته باشد. در نتیجه، E5 به تدریج در حال گسترش دامنه مأموریت خود از جبهه شرقی اروپا به محیط پیرامونی آن است.

چهارمین دلالت، تغییر جایگاه ایران در ادراک راهبردی اروپا است. بررسی تطبیقی بیانیه مارس ۲۰۲۵ و بیانیه ژوئن ۲۰۲۶ نشان می‌دهد که ایران در سند نخست تقریباً غایب است، در حالی که در سند دوم به یکی از موضوعات مورد توجه رهبران تبدیل می‌شود. این تغییر، بیش از آنکه ناشی از تحول در پرونده هسته‌ای باشد، نتیجه گسترش افق ژئوپلیتیکی E5 است. به بیان دیگر، ایران نه به‌عنوان موضوعی مستقل، بلکه در پیوند با امنیت انرژی، آزادی کشتیرانی، ثبات منطقه‌ای و روابط فراتلانتیکی با حساسیت بیشتری وارد دستورکار این گروه شده است. این تحول می‌تواند در آینده دامنه تعاملات اروپا با ایران را بیش از پیش تحت تأثیر ملاحظات امنیتی قرار دهد.

در مجموع، برای جمهوری اسلامی ایران، مهم‌ترین پیام شکل‌گیری E5 آن است که اروپا در حال حرکت به سوی امنیتی‌سازی بیشتر روابط خود با محیط پیرامونی است. ورود موضوعاتی مانند برنامه هسته‌ای ایران، امنیت تنگه هرمز و ثبات خاورمیانه به دستورکار رسمی این ائتلاف، بیانگر آن است که سیاست اروپا در قبال ایران بیش از گذشته در چهارچوب ملاحظات امنیتی و ژئوپلیتیکی تعریف خواهد شد. در نتیجه، سیاست‌گذاران ایرانی باید E5 را نه صرفاً به‌عنوان یک ابتکار دفاعی مرتبط با جنگ اوکراین، بلکه به‌عنوان بخشی از تحول در معماری امنیتی اروپا و یکی از متغیرهای مؤثر بر محیط راهبردی جمهوری اسلامی ایران مورد توجه قرار دهند.

نتیجه‌گیری

تحولات امنیتی اروپا پس از جنگ اوکراین، زمینه‌ساز شکل‌گیری یکی از مهم‌ترین ابتکارات دفاعی این قاره در سال‌های اخیر شده است. بررسی روند شکل‌گیری ائتلاف امنیتی E5 نشان می‌دهد که این قالب نه یک واکنش مقطعی

به جنگ اوکراین و نه جایگزینی برای ناتو یا سازوکار دفاعی - امنیتی اتحادیه اروپا، بلکه پاسخی نهادی به دگرگونی‌های محیط امنیتی اروپا و نظام بین‌الملل است. پنج قدرت اصلی نظامی اروپا با ایجاد این سازوکار درصدد برآمده‌اند ضمن حفظ پیوند راهبردی با ناتو و ایالات متحده، ظرفیت اروپا را برای هماهنگی سریع‌تر، افزایش مسئولیت‌پذیری دفاعی و ایفای نقش مؤثرتر در مدیریت بحران‌های امنیتی ارتقا دهند.

تحلیل عوامل شکل‌گیری E5 نشان می‌دهد که این ائتلاف محصول برهم‌کنش سه پیشران اصلی است: نخست، ضرورت وجود یک ائتلاف همسوتر و چابک‌تر به منظور پاسخ‌دهی به تحولات پرسرعت در محیط امنیتی؛ دوم، نیاز به بازسازی ظرفیت‌های دفاعی، توسعه صنایع نظامی و ارتقای آمادگی رزمی در پرتو درس‌های جنگ اوکراین؛ و سوم، تحولات ژئوپلیتیکی ناشی از رقابت قدرت‌های بزرگ و گسترش پیوند میان امنیت اروپا و بحران‌های پیرامونی، به‌ویژه در خاورمیانه. در این میان، جنگ علیه ایران را باید یکی از عوامل مؤثر در گسترش دامنه مأموریتی آن دانست؛ تحولی که در بیانیه ژوئن ۲۰۲۶ با ورود موضوعاتی همچون برنامه هسته‌ای ایران، امنیت تنگه هرمز و ثبات خاورمیانه به دستورکار این گروه بازتاب یافته است.

از منظر جمهوری اسلامی ایران، اهمیت این تحول بیش از آنکه در مواضع اعلامی E5 درباره ایران باشد، در تغییر جایگاه ایران در ادراک امنیتی اروپا نهفته است. ورود موضوع ایران به بیانیه ژوئن ۲۰۲۶ نشان می‌دهد که تحولات مرتبط با ایران، بیش از گذشته، در پیوند با امنیت انرژی، آزادی کشتیرانی، ثبات منطقه‌ای و رقابت‌های ژئوپلیتیکی ارزیابی می‌شود. در نتیجه، انتظار می‌رود ملاحظات امنیتی و راهبردی در آینده سهم بیشتری در تنظیم رویکرد اروپا نسبت به ایران داشته باشند.

در عین حال، ارزیابی واقع‌بینانه ظرفیت‌های E5 مستلزم پرهیز از دو برداشت افراطی است. از یک سو، این ائتلاف را نمی‌توان صرفاً ابتکاری نمادین یا موقت دانست، زیرا روند تحولات و اسناد رسمی از حرکت آن به سوی تثبیت به‌عنوان یکی از سازوکارهای مهم هماهنگی امنیتی اروپا حکایت دارد. از سوی دیگر، E5 هنوز فاقد ویژگی‌های یک سازمان امنیتی نهادینه، از جمله ساختار حقوقی مستقل، دبیرخانه دائمی و سازوکارهای الزام‌آور تصمیم‌گیری است و میزان اثرگذاری آن همچنان به تحولات جنگ اوکراین، روابط فرآتلانتیکی و میزان انسجام سیاسی اعضا وابسته خواهد بود.

منابع

1. Khamrakulov, J. (2026, March 3). Europe's new defense core: Coalition of leading powers and strengthening integration. Institute for Advanced International Studies (IAIS). <https://iais.uz/en/outputnew/europes-new-defense-core-coalition-of-leading-powers-and-strengthening-integration>
2. Odessa Journal. (2026). E5 defence format moves to reshape Europe's security structure before NATO summit. <https://odessa-journal.com/e5-defence-format-moves-to-reshape-europes-security-structure-before-nato-summit>
3. Rahn, W. (2026). Merz gathers European NATO allies ahead of summit. Politico Europe. <https://www.politico.eu/article/european-leaders-e5-stronger-role-nato-donald-trump-mark-rutte-talks/>
4. The European Group of Five. (2026, February 27). Lviv Herald. <https://www.lvivherald.com/post/the-european-group-of-five>

5. Tomorrow's Affairs Staff. (2024, November 26). E5-a new European security mechanism designed to mitigate Trump's isolationism. Tomorrow's Affairs.
<https://tomorrowsaffairs.com/e5a-new-european-security-mechanism-designed-to-mitigate-trump-s-isolationism>
6. UK Government. (2025, March 12). European Group of Five (E5) defence ministers' meeting in Paris: Joint statement. GOV.UK.
<https://www.gov.uk/government/publications/european-group-of-five-e5-defence-ministers-meeting-in-paris-12-march-2025-joint-statement/european-group-of-five-e5-defence-ministers-meeting-in-paris-12-march-2025-joint-statement>
7. UK Government. (2026, June 24). European leaders commit to Euro-Atlantic security and the transatlantic bond (E5 Leaders' Statement). GOV.UK / French Ministry for Europe and Foreign Affairs. <https://uk.diplomatie.gouv.fr/en/european-leaders-commit-euro-atlantic-security-and-transatlantic-bond>

«پژوهشگاه مطالعات امنیت و پیشرفت» به منظور پاسخگویی به بخشی از نیازهای پژوهشی کشور در راستای تولید شناخت جامع از محیط امنیت ملی، پاسخگویی به نیازهای پژوهشی و مطالعاتی، انجام پژوهش‌های کاربردی و استقرار سیاست‌های پژوهش‌مبنا و تقویت فرآیند سیاست‌گذاری و حکمرانی کشور با رویکردی علمی و راهبردی تأسیس شد.

این مرکز در حال حاضر با شش پژوهشکده «مطالعات راهبردی»، «ابزار معاصر تهران»، «مطالعات حکمرانی فرهنگی و اجتماعی»، «علوم و فناوری‌های نوظهور»، «مطالعات بنیادین امنیت» و «آینده اقتصاد» در حوزه‌های سیاسی، امنیتی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، امنیت بین‌الملل و فناوری‌های نوظهور مشغول به فعالیت است.